



מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 150

מסכת בבא בתרא י"ח-כ"ד

בס"ד, כ"ה ניסן תשס"ב

השבוע בגליון

- בדיחותיהם של קצבי בית המטבחים
- אדם בעל עצבים רגישים, רשאי לדרוש משכניו לבל יזיזו כיסאות?
- נסיעה עם "חאפרים" לאור ההלכה
- לרכוש בחנות אחרת!
- העומדים בתור אצל חלפן כספים
- ההבדל בין חנות לתחנת אוטובוס
- עישון סיגריות במקומות ציבוריים
- "חזקה" על עישון בבית מדרש
- עישון ללא הפסקה
- מותר לפתוח ת"ת מעל דירתך!
- גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה"
- מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו?
- קיום מצוות ברוב עם בדירה פרטית
- בית ספר לבנות בימינו, דינו כת"ת

דבר העורך

מסורת ישראל

בימים אלו, בהם הכל עוסקים בארגון כלי הפסח ובהחזרת הבית למצב של שגרה, עוסקים גם ילדינו, בתת מודע, באיסוף רשמים מן החג עמוס החוויות שחלף עליהם. **בתאי הזכרון של כל אדם**, אגורים עשרות אלפי זכרונות, צלילים וריחות, אותם קלט במהלך חייו. לאחר שנים ארוכות, אנו נזכרים לפתע בריח תבשיל ממטבח של סבתא שהלכה לעולמה זה עידן ועידנים, או בניגון עתיק שפוזם תדירות על ידי ישיש מבאי השטיבל של חסבא. ילד לאב אשר השכיל לחרות בזכרון ילדיו את תמונת אביהם מנגן נעימות את הגמרא הקדושה כשקורת רוח על פניו ואשר ממלא את יישותו, פעל בנפשו יותר מכל. את הזיכרון הזה ישא איתו הילד הרך לכל מקום אשר אליו יגיע ויטלטל במהלך שנות חייו עלי אדמות. הרושם העז לא ירפה ממנו וידרבו להמשיך במסורת אבותיו. זו כוחה של מסורת ישראל, שלהבדיל אלף אלפים הבדלות משאר הדתות, עם ישראל כולו חנה על הר סיני וחווה את נתינתה מפי הגבורה, ומאז, משה מסרה, ו... מסרה, ו... מסרה, מאב, לבן, לנכד וכן הלאה, עד ביאת משיח צדקנו אמן.

מספרים, על אחד מגדולי חכמי היהודים במצרים, אשר נשטם עזות על ידי הוויזר, שהיה בעל מהלכים בחצר השולטן. פעמים רבות ניסה הוויזר להבדיל את החכם לפני השולטן בשאלות שונות ומוזרות, אך החכם הסיט בפקחותו את מהלך השיחה מן הנושא הדתי שעלה על הפרק. באחת הפעמים בהם הזדמנו השלושה יחדיו, הטיח הוויזר בחכם: "מדוע כבודו אינו מתאסלם וחוסה בצל דתו של הסולטן ירום הודו?" "יהודי אני", השיב החכם, "וימחיק במסורת אבותי המסורה לנו ממושה שקיבלה בסיני מיד הבורא". אך הוויזר לא הרפה "וכי לנו המוסלמים אין מסורת?" החכם, שבקש להמנע מהטחת עלבונות בדת המוסלמית, השיב: "יש בידי תשובה, אולם אני מצניעה מפני סיבה שהיא". סקרנותו של השולטן התעוררה והוא פקד בחומרה על החכם לגלות את צפונות לבו. מששמע כן החכם, לא נותרה בידו ברירה, ולשם כך הוא ביקש את רשות השולטן והוויזר להשתתף **המשך בעמוד הבא**

דף כב/הנהו תאלי

בדיחותיהם של קצבי בית המטבחים

על שולחנו של בעל התשב"ץ הועלה דין תורה שהתנהל בין יהודי תלמיד חכם להנהלת הקהילה אשר בה התגורר. פרנסי הקהילה רכשו חורבה בסמיכות לביתו של אותו תלמיד חכם, וביקשו להקים שם בית מטבחים. אך הוא, נסה למנוע מהם לממש את יוזמתם, ולשם כך הוא העלה שש טענות שונות להוכחת צדקתו. בין הדברים טען הת"ח, כי בדיחותיהם של הקצבים יטרידו אותו מלימודו וגם קול ההמון שיבוא לרכוש בשר ופעמים שיתאונן על גובה המחיר או על טיב הבשר יטרידוהו משלוותו. על תגובת פרנסי הקהילה שהבטיחו להסות את ההמון לבל ירים את קולו בבית המטבחים, ענה הת"ח במרירות: **"הרי בבית הכנסת בשעת קריאת התורה לא יכולנו בזה כל שכן בבית הטבחים..."**

בעל התשב"ץ (שו"ת ח"ד ט"א סי' נ"ו) דן באריכות בכל טענותיו של התלמיד חכם. אמנם, לא נוכל להתייחס כאן לכל דבריו, אך נציין את הוכחת התשב"ץ מדברי סוגייתנו, כי צודק הוא בטענתו לגבי הפרעה שתיגרם לו מבדיחות הקצבים, כלהלן.

ג' סוגי נזקים: סוגייתנו עוסקת בהלכות שכנים, אשר אחד מהם משתמש בביתו באופן שגורם נזק או הפרעה לשאר השכנים, ודנה באלו מקרים רשאים השכנים למנוע זאת ממנו, ומתי זכותו להשתמש בחצרו כרצונו. בנושא זה מגדירה הגמרא שלש דרגות של הפרעות ונזקים: **א.** יש סוגי נזקים שאי אפשר למנוע מן השכן לעשותם. **ב.** יש סוגי נזקים שאפשר לעצור בידו מעשייתם, אך אם לא מיחו בידו, אי אפשר לאחר מכן למנוע ממנו לעשותם, משום שכבר מחלו לו. **ג.** יש נזקים חמורים ביותר, שגם לאחר מספר שנות שימוש של השכן ניתן לתבוע ממנו שיפסיק להזיק לאלתר.

בהקשר לכך מבואר בסוגייתנו, שאדם רשאי לתבוע משכנו לסלק מפגע מסויים שנוצר על ידו, ואשר גורם לו נזק גדול, אף אם השכן החזיק בו זמן רב, ולמרות שרוב בני האדם אינם רגישים כל כך למפגע זה (רשב"א). כך, מספרת הגמרא, שליד ביתו של רב יוסף התגוררו בני אדם אשר עסקו בהקזת דם ופעילותם ציערה את רב יוסף, משום שהעורבים חגו בשכונתו ללא הרף, בתורם אחר הדם הטרי תוך כדי קרקורים עזים, ולא עוד, אלא שמידי פעם היו סועדים את לבם בתמרים שגדלו על עצי הדקל שלו, ורב יוסף, שאנין דעת היה, סבל גם בעת שאכל את התמרים מחמת ידיעתו, שבתמרים אלו ניקרו עורבים כשמקורם נוטף דם (ועי' רמב"ם הל' שכנים פ' י"א ובשו"ת "אגרות משה" חו"מ סי' י"ח). ואכן, רב יוסף הורה להם להפסיק את מלאכתם בסמיכות לביתו.

לפיכך, כתב בעל התשב"ץ, כי למרות שיתכן שיש אנשים אשר ייהנו למשמע בדיחותיהם של הקצבים, אותו תלמיד חכם ודאי נאמן הוא לומר שהדבר מטרידו משלוותו ומפריע לו ללמוד עד כדי כך, שהדבר נחשב לנזק חמור שעל שכניו להמנע ממנו.

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

אבינו סבנו הר"ר
שלמה אלימלך שורץ ז"ל

ב"ר משה דב"ל נלב"ע כ"ח ניסן תשנ"א
איש תמים וישר דרך ביקר חולים במסירות
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר **משה שורץ** ומשפ' שיחיו פ"ת

לעילוי נשמת

מר
פראדל גיטל

גומבו ע"ה ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע כ"ה
ניסן תשס"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר
שמואל יצחק גומבו ומשפ' שיחיו ארה"ב

לעילוי נשמת

הר"ר **זרח פלוק ז"ל**
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע כ"ח ניסן תשי"ט

ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו ידידינו
הר"ר **אברהם פלוק**

ומשפ' שיחיו ת"א

המשך מעמוד קודם

איתו ב"יתרגיל" שיכיר את צדקתו. **יום שישי**, יום אידם של המוסלמים. במסגד עמוס מתפללים ניצב השולטן והוזיר על מקומם ולידם החכם היהודי בלבוש קאדי מוסלמי. כפי שתוכן מראש, כובד האורח, שלא זוהה על ידי ההמון כיחודי, לשאת את דרשת יום שישי.

החכם פתח את דבריו בשבחים לשולטן ירום הודו ולאחר מכן טאם בפניהם בענייני מוסר וכדומה, תוך שהוא מצטט מידי פעם פסוקים מן הקוראן, וכמהם של המוסלמים, בכל עת שהזכיר ציטטה היה ההמון חוזר אחריו כהד. במהלך הדרשה החל החכם לשלב פסוקים וציטטות אשר בדה מלבד בו ברגע ואינם כתובים כלל בקוראן, והקהל, עדיין באותה התלהבות, חזר על פסוקיו ומשפטיו בהתלהבות ובנגנוני ידיים נמרצים.

הוזיר רתח מזעזע. החכם שם את דתו ללעג וקלס, ובעוד רוגזו מפעפע שמע את החכם מזמנינו עם השולטן לבקר בביתו טרם עלות השחר.

בשבת בבוקר יצא החכם מביתו אל בית הכנסת, בלוויית שני "רבנים נכבדים", הלא הם השולטן והוזיר, לבושים בבגדי רבנים, לקראת תפילת שחרית של שבת. החכם הושיב במקום היאות לרבנים רמי מעלה ומי מהמתפללים אשר החל לבלוש בעיניו אחר שני ה"רבנים" הנכובים, השפיל בזריזות את עפעפי למראה עיניו החודרות של החכם.

כאשר הוציאו את ספר התורה מארון הקודש, עלה החכם אל הבימה ממנהו בכל שבת והחל קורא בתורה. לא עברו רגעים מועטים והנה, קול רם נשמע מפיות המתפללים, אשר כאיש אחד תיקנו את החכם שטעה בהגיית אחת המילים.

החכם כחכם בגרונו והמשך בקריאתו, אך כעבור מספר פסוקים בלבד, שוב, נזדעקו המתפללים לתקן את רבם שטעה פעם נוספת. בפעם השמינית כבר נמהלו צלילי טרניה חבויה בקולותיהם.

אך סיים הכהן את לברך, פנה גבאי בית הכנסת מעדנות אל החכם תוך בקשת מחילה, ולרווחת הקהל, שב החכם למקומו כאשר הגבאי נטל על עצמו את משימת הקריאה.

משהגיע החכם לביתו ו"הרבנים" המיוזעים פשטו את הבגדים שלא היו רגילים אליהם, פנה החכם אל הוזיר ואמר: "טענת פגני שגם לכם יש מסורת. ראה, בדרשתי במסגד שילבתי "פסוקים" שלא היו ולא נבראו וכל הקהל, לא זו בלבד שלא תיקן אותי אלא גם חזר אחרי בעיניים דבוקות. ואילו כששגיתי בניקוד של מילה אחת בבית הכנסת, תוקנתי על ידי הקהל כולו! ואף הגבאי -שיודע שאני יכול לפטור מעבודתו- פנה אלי -רבה הראשי של קהיר- לעניי כל הקהל בבית הכנסת -שאני בניתו- ודרש שאפסיק לקרוא בתורה בגלל שגיאות קלות אלו. **למסורת כזאת יקרא מסורת**."

בברכת התורה העורך

פנינים

דף כ/ב אינו יכול לשון מקול הנכנסין

מי הקים בית יולדות במצרים?

סוגייתנו מבארת כי אדם רשאי למחות בשכנו לבל לפתח בביתו קליניקה לרפואה או להקזת דם, משום שהדבר עלול להפריעו. ה"חתם סופר" בסוגייתנו, כותב, כי בדרך הדרוש ניתן לפרש על פי זה את הפסוק (שמות א/כא) "ויהי כי יראו המיילדות את האלקים ויעש להם בתים". המיילדות ביקשו להתחמק מגזירת פרעה ולשם כך הן טענו כי שכניהם מתנגדים לעיסוקן, משום שקרובי היולדות הבאים להזעיק את המיילדות לעיתים תכופות, מטרידים אותם משלוחם...

או אז, "ויעש להם בתים". פרעה התחכם ופתח להם קליניקה במקום אשר אינו מוקף בשכנים...

המשך מעמוד קודם

אדם בעל עצבים רגישים, רשאי לדרוש משכניו לבל יזיזו כיסאות? האם מעתה רשאי כל שכן בעל עצבים רגישים לכפות על שכניו דממה מוחלטת, בטענה שהזזת כסאות בדירתם מוציאה אותו מדעתו? ובכן, אי שם באחת הערים בארצנו הקדושה, התגורר לו אדם, שכל רעש, ולו הקטן ביותר, טרד את מנוחתו. רגישות היתרה הפרה את שלווה חיי המשפחה שהתגוררה בדירה שמעליו, מאחר שהזזת כסא כל שהוא גררה בעקבותיה ביקור זועם של השכן. בלילות נגזרה דממה מוחלטת על בני המשפחה, שחששו מתגובותיו החריפות של שכנם, ולא נתקררה דעתו של השכן, עד אשר התייצב בפני בית הדין ותבע ממנו להבהיר לשכניו את גבולות המותר והאסור.

בית הדין הבהיר לשכן הזועם, שהגיע מצוייד בטענות רבות מתוך סוגייתנו, שעליו לדעת כי כל האמור בסוגייתנו לגבי נזקי רעש, עשן וכדומה, מתייחס לגבי אדם אשר משתמש בדירתו לצרכים, אשר אינם כלולים בשימושה הרגיל של דירת מגורים, כגון, פתיחת חנות בבית, או הקמת מפעל ייצור בדירת מגורים. אולם, רשאי אדם להשתמש בביתו בצורה סבירה ואין אחרים רשאים למנוע אותו מכך, משום שזוהי ייעודה של דירת מגורים, לגור ולחיות בה ולא לעמוד בה כנציב מלח. בית הדין סיים את דבריו, כי מדרכי המוסר והנועם ישתדלו השכנים להמעיט זה מצערו של זה.

דף כא/ב שאני דגים דיחבי סייארא

נסיעה עם "חאפרים" לאור ההלכה

החלפת מטבעות בין אנשים העומדים בתור אצל חלפן כספים: אדם שעמד בתור אצל חלפן כספים הגה רעיון מבריק. "מדוע עלי למסור לחלפן את השקלים שבידי, ולשלם לו עמלה תמורת הדולרים שיתן לי? אפנה אל העומד לצדי, המבקש לרכוש שקלים תמורת דולרים, ונסגור את העסקה בינינו!" הבה נבחן לאור סוגייתנו אם מותר לו לנהוג כן.

גמרתנו דנה אם אדם רשאי לפתוח בית עסק סמוך לבית עסק של חברו באופן, שעל ידי כך תתמעט פרנסת הראשון. בהקשר לכך מבקשת הגמרא להוכיח זאת מן ההלכה, המחייבת את חבריו של הדייג אשר שם פתיון כדי לצוד דגים, להרחיק את עצמם פרסה ממצודתו של הדייג הראשון. הרי לנו, שאסור לאדם לפעול באופן שתתמעט פרנסת זולתו, ועל כן רשאי בעל בית העסק הקיים למנוע הקמת בית עסק זהה במקום שעלול לפגוע בפרנסתו. אולם, הגמרא דוחה ראיה זו ואומרת, שהמקרה של הדייגים שונה, משום "דיחבי סייארא".

בביאור דחייה זו אנו מוצאים שלש שיטות בראשונים. לדעת רש"י (ד"ה "שאני דגים"), הדייג המתחרה פוגע בפרנסתו המובטחת של חברו, שכן, הדג שרואה מזון מול עיניו, שוחה אליו מיד, ובוודאי יעלה בחכתו של הדייג, ולפיכך, רשאי הדייג למנוע מאחרים להפריע לו לצוד אותו. לעומת זאת, אנשים ברי דעת אינם מצויים בכיסו של זה או אחר, ואינם נחשבים כמי שבודאי ירכשו בחנותו של בעל בית העסק הקיים, משום שכל אדם קונה היכן שליבו חפץ, וכך גם נפסק להלכה (ו"שולחן ערוך" חו"מ סי' קנ"ו סעי' ה'). [מעניין לציין את ביאור הר"י מיגאש, שהדייג שם את עיניו על דג גדול, ולשם כך הניח פתיון בסמוך ל"מקום מגוריו" של הדג. מאחר שטרם יציאתו למים הפתוחים, משגר הדג הגדול "מרגלים", דגים קטנים שמודיעים לו אם סכנה כל שהיא אורבת לו, רשאי הדייג למנוע מדייגים אחרים לפרוס את מצודותיהם באיזור, משום שהדגים הקטנים יזהירו את הדג הגדול. ע"ע ברמב"ן].

אסור להטות את ליבו של לקוח לרכוש בחנות אחרת! אולם, מסוגייתנו הוכיחו הפוסקים, ובראשם ה"חתם סופר" (שו"ת חו"מ סי' ע"ט) ובעל שו"ת "משאת בנימין" (סי' כ"ז), כי כאשר בהם ברור שהקונה היה רוכש סחורה בבית עסק מסויים, אסור לאיש להסיטו ולכוונו לבית עסק אחר, גם אם אין לו רווח כל שהוא מכך. שהרי, בגמרתנו מבואר שאסור לאחר לדוג את הדגים הנחשבים כמי שמובטחים שיכנסו לרשתו של הדייג. לפיכך, כאשר ברור שאדם יקנה בחנות מסויימת, כגון, לקוח קבוע שלה, או שהוא עומד לפני סיום המקח, אסור לכוונו לחנות אחרת.

מעתה, גם אסור לאדם להציע עסקה לחבירו שכבר עומד בתור אצל חלפן הכספים משום שללא ספק, הלה היה מבצע את העסקה אצל אותו חלפן, וכאמור, באופן זה, אסור לאדם להפסיד את חברו ("משפטי התורה" ח"ג סי' ר, ח').

בארצנו הקדושה נפוצה תופעת ה"חאפרים", המסתובבים ברכבם מתחנה לתחנה בנסיון, שבדרך כלל עולה יפה, לשדל את הנוסעים לעלות על רכבם. במאמר זה, אין אנו דנים בחוקיות פעילותם ובסכנה הכרוכה בנסיעה עמם, כי אם בהיבט ההלכתי בלבד. לכאורה, ראוי לאדם להימנע מעיסוק כ"חאפר", משום שעמידתו של הנוסע בתחנת האוטובוס מהווה הוכחה ברורה לכך שבכוונתו לנסוע באוטובוס, וממילא אסור ל"חאפר" ליטול את הרווח הבטוח של חברת האוטובוסים.

ההבדל בין חנות לתחנת אוטובוס: אולם, הגאון רבי יעקב בלוי שליט"א ("פתחי חושן" ה' גניבה ואבידה פ"ט סי' ק"ז) מצדד כי אין להשוות בין לוקח השווה בחנות במטרה לקנות חפץ, לבין אדם העומד בתחנת אוטובוס. שכן, כאשר אדם נכנס למשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

לחנות במטרה לרכוש בה חפץ, המוכר שם את עינו ומצפה להתפרנס ממנו, והלקוח אף עומד בתוך רשותו של המוכר. לפיכך, אין לאיש לשדל את הלקוח לפרוש מן החנות ולבצע את קנייתו במקום אחר. לעומת זאת, שטחה של תחנת האוטובוס שייך לכלל הציבור, אלא שקבעוהו כמקום איסוף עבור אנשים המעוניינים להשתמש בשירותי התחבורה הציבורית. בנוסף לכך, מנהלי חברת האוטובוסים לא שמו את עיניהם על נוסע פלוני או אלמוני, שהרי אינם יודעים מי עומד בתחנה זו או אחרת בכל רגע נתון. לפיכך כתב, כי מסתבר שאין ה"חאפר" עובר על כל איסור, ולמעשה השאיר סוגיה זה ב"צריך עיון".

בבית מדרשו העירוני, כי יתכן שכלל אין בסיס לנידון זה, מאחר שכל העומד בתחנת אוטובוס, ממתין ומצפה לאוטובוס או ל"חאפר", מי מהם אשר יבוא ראשון, ושוב אין איסור בדבר.

דף כב/ב הנהו תאלי דהוו אתו אומני

עישון סיגריות במקומות ציבוריים

בעשרות השנים האחרונות החלה דעת הקהל להתעורר ולשים לב לעובדה, שעישון סיגריות הינו אחד הגורמים העיקריים לתמותת בני אנוש. עקב כך בכל רחבי העולם הוצאו צווים שנועדו להזהיר, להתריע ולהרחיק את בני האדם ממפגע זה. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" חו"מ ח"ב סי' י"ח) נשאל על ידי לומדי בית מדרש מסויים, אם רשאים הם לדרוש מחבריהם המעשנים לבל יעשנו בבית המדרש, והשיב בצורה נחרצת, כי גם לולא היה ברור שהעישון מזיק לבריאות היו הם רשאים לעשות כן, שהרי מבואר בסוגייתנו, שמפגע אשר גורם צער רב לזולת, אין לקיימו, [גם ברשות הרבים ובמקומות ציבוריים (קונטרס "חזה התנופה" לתלמיד הרא"ש בסוף שו"ת "חיים שאל" להחיד"א, הובא בשו"ת "צץ אליעזר" חלק ט"ו סי' ל"ט)] ומאחר שברור לכל, שהעישון מזיק לבריאות, חובה על המעשנים במקומות ציבוריים להעתר לדרישת המבקשים מהם לחדול מעישון.

"חזקה" על עישון בבית מדרש: בסוגייתנו מבואר, כי יש סוגי נזקים, שרשאי אדם למנוע את רעהו מעשייתם. אולם, אם במשך תקופה מסויימת הוא לא מנע ממנו את עשייתם, הרי זו ראייה לכך שמחל לחבירו והסכים לנזק זה. כיצד אם כן נפסוק לגבי המקומות אשר בהם היה נהוג לעשן במשך שנים רבות? הרי, לכאורה, יכולים המעשנים לטעון, כי במקום זה יש להם "חזקה" לעשן ואין מי שיוכל למונעם מכך.

הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג שליט"א (שם), דן באופן מרתק בסוגיה זו וכתב, כי מאחר שמפגע עשן הסיגריות מורכב משני חלקים שונים. יש בני אדם, שללא כל קשר לנושא הבריאותי, סובלים קשות מעשן הסיגריות ומאחר שמבואר בסוגייתנו, שזקוקו של עשן הינו חמור, עד שגם לאחר מספר שנות הבלגה רשאי שכן להודיע לשכנו להפסיק את הפחת העשן בדירתו (שו"ת הרשב"א ח"ג סי' קס"ב), רשאים גם בני אדם אלה לדרוש את הפסקת העישון.

לכאורה, הכל ברור ויפה. אלא, שנחלקו הפוסקים, אם גם עשן שאינו יוצא באופן קבוע מדירת השכן, כי אם לעיתים, נחשב לנזק אשר אין הדעת סובלת אותו (שו"ע והרמ"א חו"מ סי' קנ"ה סעי' ל"ז ושם בש"י וברעק"א המובא בפ"ת שם). לדעת הרמ"א, אם העשן אינו תמידי אלא עולה לפרקים בלבד, אין השכנים יכולים למחות בו, ולכאורה, לדעת הרמ"א לא ניתן למחות במעשן, משום שעשנו אינו עולה מפיו ללא הרף.

אלא, שבספר "חושן אהרן" (על חו"מ שם) מבאר, כי כאשר העשן גורם לנזק ממשי, הוא נחשב לגורם מפריע מדרגה ראשונה גם אם הוא עולה לפרקים בלבד, וזכות השכנים למנוע את השכן בעל העשן מהמשך מעשיו. לפיכך, מאחר שבדורות האחרונים הוכח, כי עשן סיגריות מזיק לבריאות, אין ממש בטענת המעשן. בנוסף לכך, הוא מציין, כי גם אם אכן נחלקו הפוסקים אם עשן שאינו קבוע נחשב לנזק חמור, כבר כתב בעל "נתיבות המשפט" (שם סי' ק"ז), כי בנזק אשר נחלקו הפוסקים לגביו אם מותר לעשותו, אסור להזיק מחמת הספק, ועל הרוצה לעשן להביא ראיה לדעת הפוסקים שעשן שאינו קבוע אינו נחשב נזק חמור.

עישון ללא הפסקה: מלבד זאת, מציין הגר"י ולדנברג שליט"א, כי אין לקבל את טענת המעשן, שמאחר שאינו מעשן ברציפות כל הזמן, אין זה נחשב כנזק קבוע. שכן, אומנם הוא עצמו אינו מעשן כל הזמן, אך אם יתירו לאנשים לעשן במקום ציבורי, יהא המקום אפוף בעשן כל המעשנים במשך היממה כולה, וממילא נחשב הדבר לנזק רצוף וקבוע...

דף כא/א זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו

מותר לפתוח תלמוד תורה מעל דירתך!

בסוגייתנו מבואר, שלמרות ההגבלות וההלכות הקובעות את אופן השימוש בדירה, שאין להשתמש בה שימוש המזיק לשכנים כגון לפתוח בה חנות, בית עסק, או כל דבר מה שעלול לגרום טרדה ורעש לשכנים, ברם, מיני אז שתיקן יהושע בן גמלא לפתוח תלמודי תורה בכל עיר ופלך, כדי שלא תשתכח תורה מישראל, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין ביד השכנים אפשרות למחות בידו על הרעש המשך בעמוד הבא

דף כא/א והאן זָכַר קרינן א"ל אנא זָכַר אקרינן

זָכַר - זָכַר - זָכַר

גמרתנו מספרת, שיואב, שר הצבא של דוד המלך, לא הרג את כל נפשות עמלק כי אם את הזכרים שבהם משום שכן למדו בילדותו בטעות אצל רבו את הפסוק "ותמחה את זָכַר עמלק, שיש למחות את הזכרים בלבד. פירוש מקורי ומעניין מעלה המגיה ל"עין יעקב" (בסוף כרך ה'), כיצד נפלה טעות גסה שכזו שרבו של יואב ניקד את המילה זָכַר כזָכַר? אין זאת, אלא משום שמצינו מילים אשר ניקודן בשני קמצים שכאשר הם נשמכות הן משנות את ניקודן לשני סגולים. דוגמא לדבר (שמות יט/יח) עֶשֶׂן-כֶּעָשָׁן הכבשן, (דניאל יא/כ) הַדָּר-הַדָּר מלכות. הטעות, אם כן, לא היתה בניקוד אלא במשמעותו, מאחר שסברו שניקוד המילה זָכַר מורה על זָכַר, כפי שעָשָׁן מורה על עָשָׁן.

דרך אחרת, מציע בעל ה"פורת יוסף". בעבר היו שקראו לצירה "קמץ קטן" (ראה, למשל, רש"י בראשית מא/לה). רבו של יואב למדו כי יש לנקד זכר בקמץ. יואב הבין זָכַר, בעוד שכונת רבו היתה לקמץ קטן, היינו זָכַר. **מבואר** הוא מוכיח שיש לקרוא זָכַר ולא זָכַר. שהרי סגול היה נקרא "פתח קטן" (ראה רש"י שם), ולא היה איפוא, מקום לטעות... **אגב,** הספק הידוע בקריאת זכור, אם ניקוד המילה הוא זָכַר או זָכַר, מעשי למתפללים בחברה אשכנזית - מדי יום! במעשה רב (הנהגות הגר"א כח ק"ג) מובא שהספק הוא גם בקריאת "אשרי" בפסוק "זכר רב טובך בימיו".

דף כא/א סך מקרי דרדקי

לית מילתא דלא רמיזא באורייתא

בכל עיר אשר מתגוררים בה עשרים וחמשה ילדים, חובת הציבור לשכור עבורם מלמד תינוקות שילמדם תורה, כך מבואר בסוגייתנו. **המהרש"א בסוגייתנו** מעיר, בפסוק (במדבר ו/כג) "כיה תבירו את בני ישראל אמור להם" או מציאים רמז נאה להלכה זו. שהרי "כיה" בגימטריה 25. כלומר, כאשר ילדי ישראל התגברו ומספרם הוא 25, אזי, "אמור להם", יש לשכור עבורם מלמד שילמדם תורה.

דף כא/א לא תמחי אלא בערקתא

הדרכה למחנך

רב מסר מספר הדרכות חינוכיות לרב שמואל בר שילת שהיה מלמד תינוקות. אחת מן ההדרכות, מספרת בסוגייתנו, היא שכאשר הוא נזקק להעניש את הילדים לא ילקם כי אם ברצועת הסנדל בלבד. כמו כן, הוסיף ואמר לו כי אם יעבור תחת ידיו ילד אשר אינו מטה את שכונו לעול הלימודים, לא יסלקנו מבית המדרש, אלא ישיב אותו בין התלמידים עד אשר יפגע בו החשק ללמוד תורה.

ה"ב יהושע" בסוגייתנו מבאר, כי חכמה ותבונה עמוקה טמונה בדברי רב. לא לחינם הוא הורה לו להשתמש ברצועת הסנדל בלבד. רצועה זו, הינה רחבה מאד והלקאה בה אינה מכאיבה כמעט, אך חבטתה משמיעה קול אדירים המרעיד את קירות ליבו של החנך הצעיר. כך, לא יגרם לו נזק אך הוא ישוב למוטב.

לפיכך, גם הורה לו רב להושיב תלמיד אשר אינו תאב ללמוד, בין שאר התלמידים, כדי שהם יתרשמו עמוקות מן המכות הרעשניות שסופג חברים המרדן, ואותם, כלל לא יזדקקו להלקות, עוצמת הרעש תעשה את שלה.

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להנצחת יקיריהם ולעלויו נשמחם, נא לפנות:

03-61-60-657

נקודות הפצה בחו"ל

אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
 מנצ'סטר: הר"ר שמואל קאהן 07976402928
 בלגיה: הר"ר יעקב טנדורוביץ 0475-263759
 צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
 ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
 לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
 מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
 שווייץ: הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
 בארצות הברית ניתן לקבל את הגליון "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית מידי שבוע בדואר פרטים בטל. 718-253-6218

המשך מעמוד קודם

שגורמים ילדי החמד. בחלקו הראשון של מאמר זה נעסוק בתקנתו של יהושע בן גמלא, ובחלקו השני נתייחס לדעות הפוסקים לגבי שימוש בדירה הנמצאת בבניין משותף, לצורכי מצווה הגורמים לרעש.

גמרתנו מספרת, כי עד דורו של יהושע בן גמלא, היו מכנסים את התלמידים במסגרת תלמודית החל מגיל שש עשרה או שבע עשרה, ויהושע בן גמלא תיקן, שיקימו תלמודי תורה בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה מישראל. חז"ל ראו בלימוד התינוקות את יסוד העולם, עד שאמרו (שבת קט"ב) "כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחריבין אותה", "שארין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן" (רמב"ם הל' תלמוד תורה פ"ב הל' א').

גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה": הרמ"ה (ב"ב פ"ב סי' נ"ח) מבאר, שתקנת יהושע בן גמלא חייבה את הציבור בכללותו לדאוג לכל ילדי העיר, העניים והעשירים, שילמדו תורה אצל מלמד תינוקות. וכתב בעל "שולחן ערוך הרב" (הל' ת"ת פ"א ס"ג), כי גם אדם אשר אין לו בנים חייב להשתתף בהוצאות אלו, משום שיהושע בן גמלא הטיל על כל הציבור להשתתף בלימוד התורה של התינוקות, כדי שלא תשתכח תורה מישראל.

האם מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו? האחרונים ("קריית ספר" למב"ט, שו"ע הרב שם ועוד) מבארים בדעת הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א הל' ג') כי חובת האב להוציא מעות מכיסו ולשכור מלמד לבנו, היא מן התורה. אולם, יש הסוברים (הגהות מימוני שם בשם רבינו שמחה, ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' קי"ד משמע שביאר כן גם בדעת הרמב"ם וצ"ע), כי אמנם חובה על אדם ללמד את בנו תורה בעצמו, אך אין מוטלת עליו החובה להוציא מעות מכיסו לשם כך, אם הוא אינו יודע ללמד בעצמו. יהושע בן גמלא הוא שהטיל על כל אב בישראל להוציא מעות עבור לימוד התורה של ילדיו, ואם אין ידו משגת ישא הציבור בהוצאות אלו.

קיום מצוות ברוב עם בדירה פרטית: בטעם דברי גמרתנו המבארת, שלאחר תקנת רבי יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין השכנים רשאים למחות בידו ולסגור את התלמוד תורה, נחלקו הראשונים (ע"י "בית יוסף" חו"מ סי' קנ"ו). לדעת רש"י והרמב"ן, תקנה זו תקפה לגבי **תלמוד תורה בלבד**, כדי שלא תשתכח תורה מישראל. אולם, שאר מצוות הנעשות ברוב עם וגורמות רעש וטרדה לשכנים, אין אדם רשאי לקיימן בביתו, משום שלא תקנו חכמים את תקנתם, כי אם על לימוד תורה לתינוקות.

אולם, לדעת רבינו ירוחם, הטור (שם) וראשונים נוספים, לא זו בלבד שאדם רשאי ללמד תורה בביתו, אלא הוא גם רשאי לעסוק בביתו **בכל דבר מצווה**, כגון, תפילה במניין, חלוקת צדקה לרבים וכדומה, ואין שכניו יכולים למחות בידו, וכן פוסק ה"שולחן ערוך" (שם). דבריו של הטור מתבארים באופן נפלא על פי דברי ה"חתם סופר" (צ"ל בסוגייתנו) שכתב, כי מאז ומקדם, גם טרם תקנת יהושע בן גמלא, רשאי היה אדם לעסוק בביתו בכל דבר מצווה שמוטל על כלל הציבור, ולפיכך, מוהל רשאי למול בביתו, שהרי מצווה על כל ישראל למול תינוק שאביו אינו מל אותו. כמו כן, רשאי אדם לקיים בית כנסת בביתו, שהרי זו חובת הציבור להכין מקום תפילה ראוי לקהל. ממילא, **לא זו בלבד שאין השכנים יכולים למחות בידו, אלא אדרבה, עליהם להודות לו על כך שהוא עוסק בצורכי ציבור.**

אולם, לפני תקנת יהושע בן גמלא, לא היה אדם רשאי לפתוח בביתו תלמוד תורה לתינוקות, משום שאדם אינו מחוייב ללמד תורה, כי אם את בנו, אך לא ילדים אחרים. ממילא, אין מוטלת על הציבור כל חובה לפתוח תלמוד תורה לכלל בני העיר, אלא על כל אדם לדאוג לבניו שלו. משבא יהושע בן גמלא ותיקן שיפתחו בכל עיר ופלך תלמוד תורה, הוא הטיל על הציבור לדאוג לכל ילדי העיר. זוהי, איפוא, כוונת גמרתנו, שבעקבות תקנתו של יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, אך כמובן, ששאר מצוות המוטלות על הציבור, עוד לפני תקנת יהושע בן גמלא רשאי היה אדם לקיימן בביתו.

בית ספר לבנות בימינו, דינו כתלמוד תורה: מעניין להוסיף בהקשר זה את הוראתו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, כי בימינו גם מותר לפתוח בית ספר לבנות בדירת מגורים, לאחר שבדורות האחרונים הכריעו חכמי ישראל, שמצווה גדולה לקיים מסגרות חינוכיות לבנות ("ישלמת חיים" סי' ע"ה).

הגאון רבי יעקב בלוי שליט"א מציין בספרו "פתחי חושן" (הל' נזיקין פ' ט"ו ס"ק ע"ד), כי למרות שאין לאדם זכות למחות על פתיחת בית כנסת בדירת מגורים בבניין שבו הוא מתגורר, רשאי הוא למחות אם על ידי כך נמנע ממנו השימוש בדירתו, כגון, אם עושים בית כנסת קבוע מתחת לדירתו ובשל כך נאסר עליו להשתמש בשטח שמעליו (ע"י שו"ע או"ח סי' קנ"א סעי' י"ב). שהרי, בגמרתנו מבואר, שאין השכן רשאי למחות על חוסר נוחות שנגרמת לו מדבר המצווה, אך אין רשות למנוע ממנו את השימוש בדירתו.

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

עונג שבת

"יוביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויב/)
• **מוהל שנתבקש לנדוד מביתו**
• **זכות קדימה למוהל קבוע**
• **ברכות הברית של תינוק יתום**
• **לערוך ברית באיחור כדי לעשותה ברוב עם**
• **תוספת כיבודים בברית מילה**
• **מדוע מותר למוהל לברך בשעת הברית?**
• **מילה בזמנה ומילה דחיה - למי זכות הקדימה?**
• **ברית מילה באמצעות קרני לייזר**
• **מילת תינוק על ידי אמו**
• **מילת האב על ידי בנו**
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ג'
חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

"מאורות הדף היומי"

בית המדרש למגידי שיעור דף היומי, סוכטשוב
בשורה לתושבי כפר גנים פ"ת
הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי השיעור יתקיים בבית כנסת "מוריה" כפר גנים פ"ת (מאחורי בייס יבנה במשכן החדש)
כל ערב משעה 21:00-21:40
ע"י מגיד שיעור מרבני בית מדרשנו

השיעור הוקם לע"נ הבחור נפתלי בן-ציון לנצקורן הי"ד תפיקת ערבית 21:45 הצבור הרחב מוזמן

לע **ת**
מרת **מלכה מרגלית** ע"ה
בת הר"ר מרדכי הופרט ז"ל נלב"ע ט"ו ניסן תשנ"ז
ת.נ.צ.ב.ה
הונצחה ע"י משפחת פרקש קרית קריניצי רמת גן

לעילוי נשמת

מרת **צילה**

מצנר ע"ה ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע כ"ה ניסן תשמ"ה
ת.נ.צ.ב.ה
הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר אברהם מצנר ומשפ' שיחיו רעננה